

Tacəddin QULIYEV
Kitabxana fondu və kataloqların
təşkili kafedrasının müdürü,
tarix elmləri namizədi, dosent

KİTABXANAÇILIQ TARİXİNİN İLK TƏDQİQATÇISI

Həyatda o insanlar görkəmli şəxsiyyət zirvəsinə yüksələ bilirlər ki, onlar böyük zəhmət, lədakarlıq, ardıcıl, məqsədyönlü fəaliyyət göstərirlər. Bu, yaradıcı işlə məşğul olan, xüsusilə, həyatını elmə həsr edən adamlar üçün daha çətin və əziyyətli olsa da, çox şərəflidir.

Belə şəxsiyyətlərdən biri uzun illərdən bəri eyni kollektivdə çiyin-çiyinə işlədiyim, duz-çörək kəsdiyim, yoldaşlıq və sədaqətlə dostluq etdiyim, kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdürü, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü, tarix elmləri doktoru, professor, əməkdar mədəniyyət işçisi, «Şöhrət» ordenli Hacı Abuzər Ali oğlu Xələfovdur.

A.Xələfovun bəxtinə ağıl-qaralı, acılı-şirinli tale payı düşüb. Çətinlikləri də çox olub, uğurları da: xoşbəxtlikdən uğurların, nailiyyətlərin sayı çətinliklərin, əzab-əziyyətlərin sayından qat-qat üstündür.

Aydındır ki, hər bir elmin inkişafı öz taleyini məhz həmin elmə həsr edən istedadlı mütəxəssislərin səmərəli fəaliyyəti ilə sıx şəkildə bağlıdır. Respublikamızda kitabxanaşünaslığın humanitar bir elm kimi müasir inkişaf səviyyəsinə nəzər saldıqda dediklərimizin canlı şahidi oluruq və istər-istəməz bu sahədə işgüzar fəaliyyət göstərən, gec-gündüz çalışan və əmək sərf edən professor Abuzər Xələfov ilk növbədə yada düşür.

A.Xələfov hələ tələbəlik illərində bu yolda axtarışlar aparmağa böyük həvəs göstərirdi. O, fakültə tələbə elmi cəmiyyətinin (TEC) iclaslarında, ADU-nun və respublika

ali məktəbləri üzrə təşkil olunan elmi konfranslarda dəfələrlə müxtəlif mövzularda, xüsusilə respublikanın qədim kitabxanalarının tarixi və fəaliyyətləri haqqında məruzələrlə çıxış edirdi. Elə həmin illərdə də gənə tədqiqatçının gələcək fəaliyyətinin istiqaməti müəyyənləşmiş və o, ilk dəfə olaraq Azərbaycanda kitabxanaçılıq işinin tarixini, onların iş proseslərini öyrənib tədqiq etməyi və ümumiləşdirməyi qarşıya məqsəd qoymuşdur.

A.Xələfovun bu məqsədi 1955-ci ildə ADU-nu bitirdikdən və onun kitabxanaşünaslıq kafedrası üzrə müəllim saxlanmasıdan sonra reallaşdı. Belə ki, o, ixtisas fənlərindən mühazirələr deməyə hazırlaşmaqla yanaşı, gələcək tədqiqatçılıq obyektini və mövzusu haqqında da fikirləşirdi və nəhayət, görkəmli tarixçi alim, Azərbaycan EA müxbir üzvü Z.İbrahimovun elmi rəhbərliyi altında «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən (1920-1932-ci illər)» mövzusunda namizədlik dissertasiyasını 1961-ci ildə Azərbaycan EA Tarix İnstitutunun elmi şurasında müvəffəqiyyətlə müdafiə etmiş və tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. Həmin dövrdə Azərbaycanda kitabxanaçılıq işinin tarixi ilk dəfə olaraq A.Xələfov tərəfindən tədqiq olunmuş və dərinlən öyrənilmişdir. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, bu dissertasiya Azərbaycanın tarixində kitabxanaçılığa dair müdafiə edilən ilk dissertasiya kimi çox qiymətli idi. Alimin 1960-cı ildə çap etdirdiyi «Sovet Azərbaycanında kitabxana işinin tarixindən» adlı monoqrafiyası həmin dissertasiyanın məzmununu özündə əks etdirən ilk elmi əsərdir.

A.Xələfov sonralar öz elmi tədqiqat işini davam etdirərək, nəinki Azərbaycanda, hətta SSRİ-də kitabxanaşünaslıq sahəsində ilk doktorluq dissertasiyası yazdı və onu 1975-ci ildə müdafiə etdi. O, «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (1933-1958-ci illər)» mövzusunda müdafiə etdiyi bu doktorluq dissertasiyası ilə o dövrlərdə respublikamızda kitabxanaşünaslıq sahəsində elmi-tədqiqat işləri aparılmasının vacibliyini sübut etməklə yanaşı, bu barədə olan

mübahisələrə birdəfəlik son qoydu. Bununla da Azərbaycanda ilk dəfə kitabxanaşünaslıq sahəsində ilk **fundamental elmi tədqiqatların əsasını qoydu** və bu sahədə **özünün elmi məktəbini yaratmağa müvəffəq oldu.**

Elmi yaradıcılıq diapazonu geniş və çoxsaylı olan professor A.Xələfovun Azərbaycanda kitabxanaçılıq işinin tarixindən bəhs edən və müxtəlif dövrlərdə nəşr edilən əsərlərinin çap olunma xronologiyasına görə, tarixin inkişaf etmə xronologiyasına uyğun qısa xülasəsini verməklə alimin bu sahədə nə qədər böyük əmək qoyduğunu və zəhmət çəkdiyini qismən də olsa oxucularımıza çatdırmağı özümüzə borc bilirik.

Professor A.Xələfov kitabxana işinin tarixinə və nəzəriyyəsinə dair bir sıra dəyərli tədqiqat əsərlərinin, monoqrafiyaların, elmi məqalələrin müəllifidir. Ən qədim dövrlərdən indiyə qədər Azərbaycanda kitabxana tarixinin tədqiqi də alimin gərgin və məhsuldar elmi əməyinin bəhrəsi hesab edilməlidir.

Təsədüfi deyil ki, A.Xələfovun kitabxana işinin tarixinə, nəzəriyyəsinə və metodikasına dair çap etdirdiyi 10-dan çox əsərin 4-ü fundamental monoqrafiyadır. Onun onlarla elmi məqaləsi Azərbaycanda kitabxanaçılıq işinin tarixinə həsr edilmişdir ki, həmin əsərlər hazırda geniş kitabxana ictimaiyyətinin müntəzəm istifadə etdiyi vəsaitlər sırasına daxildir.

XX əsrin 60-70-ci illərində mədəniyyətin bütün sahələri kimi, respublikamızda kitabxanaların yaranma tarixi, xüsusilə XIX əsr və XX əsrin əvvəlləri tədqiq edilmiş, həmçinin sovet dövrünə aid fundamental əsərlər yazılmışdır. Lakin Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi qədim dövrlərdən XVIII əsrin sonlarına qədər tam tədqiq olunub öyrənilməmişdir. Halbuki bu dövrün öyrənilməsinə olduqca böyük ehtiyac vardı.

Bu boşluğu qismən doldurmaq məqsədilə respublikanın kitabxanaşünas alimlərindən professor A.Xələfovun yazmış olduğu və «Bilik» cəmiyyəti tərəfindən «Mühazirə-

Müəllif qədim Albaniya dövlətində əlifbanı, kitabçılığın, kitabxanaların yaranması və inkişaf etməsini, ərəb işğalı dövründə Azərbaycanda islamın qəbul edilməsi nəticəsində məscidlərin və onların nəzdində dini kitabların yaranmasını, dini kitablarla yanaşı dünyəvi ədəbiyyatın toplanması, mühafizə edilməsi, nəsil-dən-nəslə çatdırılmasında bu kitabxanaların böyük əhəmiyyətini göstərmişdir.

Professor A.Xələfov dini kitabxanaların yaranıb inkişaf etmə tarixi ilə yanaşı, haqlı olaraq orta əsrlərdə Azərbaycanda başqa kitabxanaların da yarandığını elmi faktlarla sübut edərək qeyd edir ki, orta əsrdə Azərbaycanda kitabxana işi əsasən üç istiqamətdə inkişaf edirdi: 1) hökmdarlar tərəfindən təşkil edilən saray kitabxanaları; 2) məscid, mədrəsə və məktəb kitabxanaları və 3) şəxsi kitabxanalar.

Kitabda haqlı olaraq göstərilir ki, hökmdarlar tərəfindən təşkil edilən saray kitabxanaları fondunun tərkibinin müxtəlifliyinə və zənginliyinə görə daha fərqli olmuşdur. Belə ki, «hökmdarlar öz saray kitabxanalarını zənginləşdirmək üçün ölkə daxilində və xarici ölkələrdə olan ən nadir kitabları belə əldə etməyə çalışırdılar. Dövrün ayrı-ayrı alimləri, şairləri tərəfindən hökmdarlara bəxş edilən və hədiyyə kimi gətirilən kitablar da saray kitabxanalarında saxlanılırdı». Onu da əlavə etmək olar ki, saray kitabxanalarının zənginləşdirilməsi üçün ayrı-ayrı hökmdarlar çoxlu pul vəsaiti xərclənməsinə xəsislik etmirdilər və saraylarda yaradılmış emalatxanalarda kitabların üzünün köçürülməsinə və çoxaldılması vasitəsilə saray kitabxanalarının fondu muntəzəm artırdı.

Müəllif göstərir ki, Gəncə sarayında, Şirvanşahlar sarayında, Qarabağ, Şəki və Quba xanlıqlarında, Təbrizdə, Bərdədə və başqa şəhərlərdə zəngin fondu olan kitabxanalar olmuşdur.

Kitabda ilk dəfə Azərbaycanın orta əsr kitabxanalarının tarixi haqqında bəhs olunaraq, ilk Azərbaycan kitabxanası haqqında oxucuya məlumat verilir və bu məlumat özünə

qədərki tarixi təxminən 400 il qabaqlayır. Həməndə IX əsrin əvvəllərində təşkil olunmuş Azərbaycan kitabxanası, heç şübhəsiz ki, ən qədim kitabxana olmamışdır, lakin mötəbər mənbələrə əsaslanaraq bu məlumatın üzə çıxarılması və onun tarixi və ya gərəksizlik baxımından deyil, möhtəz kitabxana tarixi baxımından işlənməsi müəllifin xidmətidir.

Azərbaycan kitabının və dünyanın ən görkəmli alim, şair və yazıçılarının əsərlərinin qorunub saxlanması və nəsil-dən-nəslə çatdırılmasında xüsusi əhəmiyyəti olan şəxsi kitabxanaların yaranma tarixinə kitabda geniş yer verilmişdir.

Kitabda böyük Nizaminin, Xaqaninin, görkəmli alimlərdən Bəhmənyar ibn Mərzanın, Xətib Təbrizinin, Qətran Təbrizinin, şairlərdən Saib Təbrizinin, Qövsü Təbrizinin, Nişat Şirvaninin, Ağa Məsih Şirvaninin, Molla Pənah Vaqifin və başqalarının zəngin şəxsi kitabxanaları olduğu göstərilmişdir.

Kitabda Azərbaycan xalqının ərəb işğalından azad edildikdən sonra, xüsusilə XII-XVIII əsrlərdə elm və mədəniyyətin, sənətkarlığın geniş inkişaf etməsi ilə əlaqədar kitabçılığın, kitabxanaların, o cümlədən elmi kitabxanaların yaradılması və inkişaf etməsi tarixi geniş verilmişdir. Bu dövrdə Azərbaycanda, xüsusilə Təbrizdə, Gəncədə, Bakıda, Bərdədə, Şamaxıda, Şabranda, Beyləqanda, Naxçıvanda, Ərdəbildə və başqa şəhərlərdə xəttatlığın, kitabçılığın, Təbrizdə və Marağada isə elmi mərkəzlərin və onların elmi kitabxanalarının yaranıb inkişaf etməsinə dair çoxlu qiymətli faktlar gətirilmişdir.

Kitabda Azərbaycanda və eləcə də bütün Şərqdə böyük şöhrət tapmış görkəmli alim Nəsirəddin Tusinin rəhbərliyi ilə yaradılmış Marağa rəsədxanası və onun üzərində olan elmi kitabxana haqqında geniş məlumat verilmişdir.

Şah İsmayılın hakimiyyəti dövründə Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyat və incəsənətin, sənətkarlığın, kitabçılığın, kitabxanaların inkişaf etdirilməsi sahəsində görülən işlər şərh edilmiş və bilavasitə şahın göstərişi ilə Təbriz sa-

rayında yaradılmış kitabxananın və Ərdəbil şəhərində Şeyx Səfi məqbərəsində təşkil edilmiş kitabxananın və başqa kitabxanaların tarixi də kitabda öz əksini tapmışdır.

Professor A.Xələfovun ikinci fundamental kitabı ADU nəşriyyatı tərəfindən 1960-cı ildə nəşr edilən «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən» (1870-1920) adlanır.

XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin inkişaf tarixindən bəhs edən bu əsərin giriş hissəsində qədim dünya, Rusiya və Azərbaycan kitabxanaları haqqında da qısa məlumat verilir.

Müəllif haqlı olaraq XIX əsrin sonunda Azərbaycanda mədəniyyətin inkişafını Bakı neft sənayesinin tərəqqisi ilə əlaqəli şəkildə izah edir.

XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycanın sosial-iqtisadi və siyasi həyatında baş verən dəyişikliklər Azərbaycan xalqının mədəniyyətində də öz əksini tapırdı.

XIX əsrin ikinci yarısında, xüsusilə 70-80-ci illərdə inkişaf etməkdə olan yeni mədəniyyətin xarakterik xüsusiyyətləri, demokratik-maarifçilik ideyalarını təbliğ edən ədəbi məktəbin inkişafı, Azərbaycan mətbuatı və teatrının əsasının qoyulması, ədəbiyyat və incəsənətdə xalqilik ünsürlərinin qüvvətlənməsi və s. mədəni meyillərin yüksəlməsi kitabə, kitabxanaya marağı gücləndirirdi. Bütün bunların nəticəsində Azərbaycanda yeni kitabxanaların yaradılması genişlənməmişdi.

Müəllif 1870-ci ildən başlayaraq 1920-ci ilə qədər Azərbaycanda kitabxana işinin tarixini, xüsusilə indiki Bakı mərkəzi şəhər kitabxanasının, görkəmli yazıçı və ictimai xadim N.Nərimanovun təşəbbüsü ilə 1894-cü ildə açılan və sonralar mühüm mədəni-maarif ocağına çevrilən, qısa vaxt ərzində zəhmətkeş kütlələrin və ziyalıların böyük hörmətini qazanan və Azərbaycanın mədəni həyatında böyük hadisə kimi qarşılanan ilk kütləvi kitabxana-qiraətxananın, XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın qəzalarında: Gəncədə, Şamaxıda, Şuşada, Ordubadda, Nuxada,

Naxçıvanda, Göyçayda, Zaqatalada, Ağdamda və Bakının kəndlərində: Balaxanıda, Sabunçuda, Maştağada, Bayılda, Pirsəğdada və digərlərində ayrı-ayrı görkəmli elm, maarif xadimləri, müxtəlif mədəni cəmiyyətlər və ictimai təşkilatlar tərəfindən yaradılmış kitabxanalar, onların kitab fondları, tərkibi, oxucuları və s. haqqında geniş məlumat vermişdir. Müəllifin qeyd etdiyi kimi bu əsəri göstərilən dövrə aid mükəmməl kitabxana tarixi hesab etmək olmazdı. Lakin müəllifin bu ilk təşəbbüsü «gələcəkdə respublikamızda mükəmməl kitabxana tarixi yaratmağın» əsas, ilk, özü də sanballı addımları oldu.

Əsərdə 1905-1907-ci illər inqilabi dövründə Bakıda və onun ətraf rayonlarında fəhlə kitabxanalarının təşkilindən və onların fəaliyyətindən, fəhlələr arasında inqilabi ideyaların təbliğində bu kitabxanaların böyük rolu olduğundan bəhs edilir. Həmin dövrdə Azərbaycanın bir sıra qəzalarında və başqa yerlərdə təşkil olunmuş kitabxanaların tarixinə dair maraqlı məlumatlar verilir. Müəllif Şamaxıda kitabxananın açılmasında Azərbaycanın görkəmli şairləri M.Ə.Sabir və Abbas Səhətin böyük xidmətləri olduğunu xüsusi işıqlandırmışdır.

Bakı şəhərində indi fəaliyyət göstərən Sabir adına mərkəzi şəhər kitabxanasının 1919-cu ilin mart ayında Xəzər sahili istehlak ittifaqı paylarının üzvlük haqqı hesabına yaradıldığı göstərilir. Kitabda verilən məlumatlar 20-ci ildən əvvəl Azərbaycanda kitabxana işinin acınacaqlı vəziyyətini dəlillərlə sübut edir. Müəllif haqlı olaraq göstərir ki, Azərbaycanda kitabxana işi 20-ci illərdən sonra qaydaya düşmüşdür.

A.Xələfov bu əsəri yazmaq üçün bir sıra arxiv materialı və mətbuat üzərində ciddi elmi axtarışlar aparmışdır. İstifadə olunan məxəzlərin, gətirilən faktların və rəqəmlərin zənginliyi göstərir ki, əsər uzun illərin zəhməti nəticəsində meydana çıxmışdır.

Professor A.Xələfovun bu əsəri Azərbaycanda kitabxana işinin tədqiq edilib öyrənilməsi sahəsində ilk addımdır.

Azərbaycanda kitabxanaçılıq özünün inkişaf təşəkkülünü məhz XX əsrdə tapmışdır.

Elmin başqa sahələrinə nisbətən respublikamızda kitabxanaçılıq işi 60-cı illərdəki tədqiqat obyektı olmamışdır. Ayrı-ayrı kitabxanaların fəaliyyəti haqqında dövrü mətbuatın səhifələrində ara-sıra verilmiş məqalələri nəzərə almasaq, heç bir kitab, kitabça nəşr edilməmişdir.

Azərbaycanda kitabxanaların tarixinin tədqiqi professor A.Xələfovun adı ilə bağlıdır. Belə ki, o, kitabxana tarixini özünə tədqiqat obyektı seçmiş, 50-ci illərin sonlarından və 60-cı illərdən kitabxana işinin tarixinə həsr olunmuş ilk elmi məqalələri ilə mətbuatda çıxış etməyə başlamışdır.

A.Xələfovun «Sovet Azərbaycanında kitabxana işinin tarixindən (1920-1932-ci illər)» adlı fundamental monoqrafiyasında 1918-1920-ci illərdə yaradılmış Azərbaycan Demokratik Respublikasının 23 ay ərzində gərgin fəaliyyəti nəticəsində əldə etdiyi demokratik ideyaların inkişafına XI Ordu tərəfindən son qoyulması, Azərbaycan Sovet Respublikasının qurulması, totalitar rejimin yaradılması nəticəsində Azərbaycan milli mədəniyyətinin, milli adət və ənənələrin kobudcasına qarşısının alınması, vahid rəhbərliyin, senzura sisteminin yaranması, milli sərvət olan kitabların seçilməsinə və sovet cəmiyyətinin ruhuna uyğun gəlməyən kitabların oxunmasına və kitabxanalarda saxlanmasına qadağalar qoyulması və s. ilə yanaşı mədəni quruculuq sahəsində yeni islahatların keçirilməsinə, yeni məktəblərin, kitabxanaların, qiraətxana və qiraət komalarının, klub və mədəniyyət evlərinin, muzeylərin, savad öyrədən kursların, nəşriyyatların yaradılmasına ciddi səy göstərilməsi geniş təhlil edilmişdir.

İki fəsildən ibarət olan bu kitabın birinci fəslində 1920-1926-cı illərdə mədəni quruculuq işlərinin həyata keçirilməsində görülən ilk dövlət tədbirlərindən, bu tədbirlərin nəticəsində yeni məktəblərin təşkil edilməsi, savadsızlığın

ləğvi, yeni əlifbanın qəbulu, mütəxəssis kadrların hazırlanması, yeni nəşriyyatların yaradılması, kitab nəşrinə, xüsusilə dərsliklərin nəşrinə başlanması, yeni kitabxana, qiraətxana və qiraət komalarının yaradılması, onların fondlarının komplektləşdirilməsi sahəsində görülən ilk tədbirlər, bu dövrdə dövlət kitabxana şəbəkəsinin, idarə və təşkilatların, elmi və texniki kitabxanalar şəbəkəsinin, respublika dövlət kitabxanasının yaranıb inkişaf etməsi geniş şərh edilmişdir.

Müəllif ikinci fəsildə göstərir ki, əvvəlki illərdə mədəni quruculuq sahəsində başlanmış bütün işlər: savadsızlığın ləğv edilməsi, kitab nəşrinin, məktəb şəbəkələrinin və mədəni-maarif müəssisələrinin genişlənməsi 1926-1932-ci illərdə də qarşıda duran mühüm vəzifələr idi. Alim haqlı olaraq göstərir ki, bu mühüm vəzifələrə nail olmaq üçün ilk növbədə ölkənin xalq təsərrüfatını hərtərəfli inkişaf etdirmək, təsnifatın bütün sahələrini sənayeləşdirmək, əmək məhsuldarlığını yüksəltmək, sənayedə texnikanı tətbiq etmək, ağır sənayeni hərtərəfli inkişaf etdirmək, fəhlələrin mədəni səviyyəsini yüksəltmək, texniki bilikləri artırmaq lazım idi.

Respublikada yeddi il ərzində bu sahədə görülmüş bütün işləri alim zəngin arxiv və çap materialları əsasında ümumiləşdirmiş və xalq təsərrüfatının, iqtisadiyyatın inkişafında, respublikanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsində əldə edilmiş nailiyyətləri faktlarla göstərmişdir. Cəmiyyətin inkişafında iqtisadiyyatın mühüm rolunu göstərən alim təhsilin, elmin, mədəniyyətin bütün sahələrinin, o cümlədən kitab və kitabxanaların da böyük rol oynadığını göstərmişdir. Respublikada kitabxana şəbəkələrinin geniş inkişaf tarixi ilk dəfə olaraq A.Xələfov tərəfindən bu monoqrafiyada geniş təhlil edilmişdir.

A.Xələfovun daha bir fundamental monoqrafiyası «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (1933-1958-ci illər)» 1974-cü ildə çapdan çıxmışdır.

Əsərdə Azərbaycanda kitabxana işinə rəhbərliyin elmi əsasları, təcrübə metodları izah edilmiş, dövlət və hökumətin

kitabxana işinə qayğısı konkret faktlarla göstərilmiş, kitabda bəhs edilən dövrün bütün mərhələlərində respublikanın şəhər, kənd və rayonlarında müxtəlif tipli kitabxanaların (elmi, texniki, kütləvi və s.) oxuculara xidmətinin qabaqcıl forma və metodları geniş təhlil edilmişdir.

Kitabda Böyük Vətən müharibəsi dövründə kitabxana işinin çoxsahəli fəaliyyəti haqqında geniş məlumat verilir. Müəllif göstərir ki, müharibə həyatımızın bütün sahələrində olduğu kimi, kitabxanaların işində də ciddi çətinliklər yaratmışdır. Bütün bunlara baxmayaraq, müharibənin ağır illərində belə kitabxanalar əhali arasında ideya – tərbiyə, vətənpərvərlik işinin genişləndirilməsində mühüm işlər görmüşdür. Respublikanın kitabxanalarında söhbətlər keçirilir, məruzə və mühazirələr oxunur, görüşlər təşkil edilir, adamlarda qələbəyə inam hissi gücləndirilirdi. Fəalların qüvvəsinə arxalanan kitabxana işçiləri, yeni zamanda elmi nailiyyətləri və qabaqcıl təcrübənin təbliğini də unutmuşdular. Müəllif kitabxanalarda müxtəlif mövzulara həsr edilmiş çoxlu söhbətlər aparıldığını, sərgilər təşkil edildiyini, icmallar keçirildiyini və s. bu kimi kütləvi tədbirlərin keçirildiyini faktlarla təhlil edir.

Müəllif monoqrafiyada müharibədən sonra xalq təsərrüfatının bərpa və inkişaf etdirilməsi ilə yanaşı, respublikada kitabxanaçılığın da inkişaf etdirilməsi sahəsində görülən işləri təhlil etmiş və zəhmətkeşlərin ideya-siyasi tərbiyəsində kitabxanaların rolunu faktlarla göstərmişdir. Əsərdə müharibədən sonra kitabxanaların sayının artmasına, onların fondlarının daha sürətlə zənginləşməsinə, oxucuların və onlara kitab verilişinin durmadan artmasına və sairə nailiyyətlərə dair çoxlu faktlar verməklə müəllif belə qərara gəlir ki, kitabxana şəbəkəsi və onun fondu nə qədər geniş olarsa, əhalinin kitabxanaya cəlb edilməsi bir o qədər asan və çox olar.

A.Xələfovun adını çəkdiyimiz və çəkmədiyimiz sanballı əsərləri qədim dövrlərdən bu günə qədər Azərbaycanda ki-

tabxana işinin çoxəsirlik tarixini, nəzəriyyəsinə və təcrübəsini öyrənməklə onun inkişaf perspektivlərini də müəyyənləşdirir.

Alimin 60-cı illərdən bu günə qədər yazdığı onlarla elmi məqalələrdə Azərbaycanda kitabxanaların inkişaf tarixinin elmi təhlili verilmiş, uzun illər ərzində respublikada bu sahə üzrə əldə edilmiş qabaqcıl təcrübə ümumiləşdirilmiş, müasir şəraitdə kitabxanaların fəaliyyətinin ən münasib problemləri təhlil edilmiş, çap əsərlərindən ictimai istifadənin təşkilini təkmilləşdirmək üçün tövsiyələr və təkliflər irəli sürülmüşdür.

Beləliklə qəti demək olar ki, professor A.Xələfov Azərbaycanda kitabxana işi tarixinin ilk tədqiqatçısıdır. Kitabxanaşünaslıq elminin ilk yaratıcısıdır. Azərbaycanda kitabxana işi tarixi üzrə ilk dərslərlərin, milli kitabxanaşünaslıq dərsləyi və proqramının ilk yaratıcısıdır.

Professor A.Xələfov respublikamızda kitabxanaçılıq təhsilinin təşkilatçılarından biridir. Abuzər müəllimin hazırladığı minlərlə yüksəkixtisaslı kitabxanaşünas-bibliograf kadrları hazırda respublikamızın müxtəlif guşələrində fəaliyyət göstərən kitabxanalarda, digər mədəniyyət ocaqlarında, habelə ayrı-ayrı rəhbər vəzifələrdə uğurla çalışırlar.

Kitabxanaçılıq fakültəsində çalışan bütün müəllim-alimlər, laborantlar onun yetişdirmələridir.

Professor A.Xələfov bacarıqlı təşkilatçı, yüksək mütəxəssis, ustad, ağsaqqal kimi bütün universitet kollektivinin böyük hörmətini qazanmışdır.

A.Xələfov həm də yaxşı dost və xeyirxah insandır, sözüne bütövdür, təmənnəsiz, bir «çox sağ ol»a insanların köməyinə çatır, xüsusilə yaratdığı kollektivin hər birinin fərq qoymadan qayğısına qalır. Kollektivdə elə bir adam yoxdur ki, onun hər hansı probleminin yerinə yetirilməsində yardımçı olmasın. Kollektivin hər bir üzvünün sevincini öz sevinci, dərdsini öz dərdi kimi qəbul edir və ona əlindən gələnlə köməkliyi əsirgəmir və demək olar ki, hamısını da müvəffə-

qiyyətlə başa vurur. Elə ona görə də çalışdığı bu kollektiv onu özünün ümid yeri, qayğıkeşi, səmimi dostu və ağısaqqalı hesab edir. Tələbələrin həyat yolunu işıqlandırmaq üçün nə gecə, nə gündüz bilən Abuzər müəllim hər tələbəyə həm müəllim, həm də atadır. Tələbkar olsa da, heç kəsi incitmir. Onların hər bir probleminə qayğı və diqqətlə yanaşır, çalışır ki, onların hər bir arzu və istəyi müvəffəqiyyətlə həyata keçsin.

Mən 40 ildir bunların şahidiyəm. Ona görə də böyük məsuliyyət hissi ilə onları qələmə alıb bir daha təsdiq etməyi özümə borc bildim.

Bu günlər ömrünün yetmişinci pilləsinə qədəm qoyan Abuzər müəllim onu tanıyanların nəzərində müdrik-ağısaqqal zirvəsindədir. Onun dəyərli məsləhətləri, faydalı tövsiyələri bundan sonra hələ neçə-neçə gəncin qolundan tutacaq. Bir də inanırıq ki, professor A.Xələfov Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elminin inkişafı naminə hələ neçə-neçə illər səmərəli fəaliyyət göstərəcək. öz zəngin elmi-pedaqoji təcrübəsinə əsaslanaraq, kitabxana ictimaiyyətini yeni-yeni elmi əsərləri ilə sevindirəcəkdir.

